

A Könyvek Központi Katalógusa megújult formában

Könyvtárközi kölcsönzési konzultációra jöttünk össze, mégis: „A Könyvek Központi Katalógusa megújult formában” az első előadás címe, vagyis a konferencia összehívói fontosnak tartják, hogy az országos könyvtárközi dokumentumellátás alapintézményének megnevezésekor – amelyet a könyvtári törvény a könyvtári dokumentumok lelőhely-nyilvántartásaként említ – az ODR adatbázisa, a MOKKA és más hasonló, központi lelőhely-nyilvántartó funkciót betöltő vállalkozás mellett a működésének kilencedik évtizedébe lépő, összesen mintegy négy millió lelőhelyet tartalmazó Könyvek Központi Katalógusát is emlékeztük-be idézzük.

Az 1996 novemberében e helyen megrendezett „Központi katalógusok az elektronizáció korában” című konferencián Rády Ferenc, az illetékes főosztály akkori vezetője beszélt részletesen a katalógus helyzetéről. Előadása megjelent a Könyvtári Figyelő 1997. évi 2. számában, így nem kívánok a katalógus múltjáról szólni, csupán az utóbbi évek változásait felidézni. Az akkori előadás beszámolt arról, hogy az évi 100 ezer kapott cédulának közel hatvan százaléka a MOKKA-hoz csatlakozott 14 könyvtárból származik. Ezzel egy időben már akarva, nem akarva rákényszerült a könyvtár, hogy az egyre több, csak számítógépes katalógust építő könyvtártól – cédulára nem számítva – floppyt fogadjon el, és ebből készítsen technikai ügyeskedésekkel a központi katalógus részére cédulát. Ez a szükségállapot azzal párhuzamosan szűnt meg, hogy az évek során rohamosan nőtt a katalógust nemcsak géppel készítő, de azt hálózaton is hozzáférhetővé tevő könyvtárak száma, és ezeknek a legtöbb, legfontosabb külföldi dokumentumállománnyal rendelkező része a MOKKA tagjaként tette közzé az állományáról és gyarapodásáról szóló információkat, majd az ODR létrejötte során ezek a könyvtárak további egyetemi könyvtárakkal, valamint a teljes megyei könyvtári körrel kibővítve mint szolgáltató könyvtárak kínálják fel a nyilvánosságnak állományuk egyre jelentősebb részét az ODR adatbázisban, itt már a könyvtárközi kölcsönzés igényeire is figyelmet fordítva.

Míndeközben egyre nyilvánvalóbb lett, hogy a Könyvek Központi Katalógusának egy 1990-ben készült megvalósíthatósági tanulmányban még elképzelhetőnek tartott retrospektív gépesítése több okból is kilátástalanná vált. Ezt Rády Ferenc már 1996-ban megerősítette, ugyanakkor előadásában maga is javasolta a hálózati körön kívül lévő könyvtárak adatainak hasznosítását a katalógusban.

A mai helyzetet a következőképpen lehet összefoglalni. A Könyvek Központi Katalógusának az évek során megfogyatkozott számú munkatársai – akik 2001 nyara óta az új szervezetű Dokumentumellátó Szolgálat (korábbi nevén Könyv-

* Elhangzott a Könyvtárközi kölcsönzési konzultáción az OSZIK-ban 2003. november 11-én.

tárközi kölcsönzési osztály) keretében dolgoznak – összegyűjtötték a könyvtáraktól az utóbbi négy évben beérkezett cédulás bejelentések adatait. Ezek az ún. előkatalógusba rendezve várják a lelőhely-tájékoztató kérdéseket. Az évi 20 ezernél több kérdés legnagyobb része éppen az utóbbi néhány évben megjelent irodalomra vonatkozik. Nos, adataik szerint 84 könyvtár jelentett cédula formájában az utóbbi négy év valamelyikében, 16 könyvtár mind a négy évben, köztük 3 ODR-könyvtár. Egyébként a 84 könyvtár közül 15 szerepel az ODR szolgáltató könyvtárainak 56 könyvtárat felsoroló jegyzékében. Érdemes megemlíteni azt, hogy a jelentő könyvtárak közül 36 található meg a nyilvános könyvtárak jegyzékében, köztük 15 olyan van, amely, fontosnak tartván szerepét a nyilvános könyvtári ellátásban, maga kérte nyilvános könyvtárrá minősítését.

Bizonyos vagyok benne, hogy a központi katalógusba jelentő nem nyilvános könyvtárak is készek könyveiket az országos dokumentumellátás keretében szolgáltatni, hiszen ezért jelentik be, és a könyvtárközi kölcsönzés tapasztalatai szerint ODR-en kívüli forrást a kérések 25 százalékánál kell – és a könyvtárak szolgáltatási készsége révén lehet – igénybe venni. A könyvtári törvény 71. § (1) bekezdése szerint a minisztérium költségvetési fejezetéből kell támogatni a nyilvános könyvtári ellátási rendszer alábbi feladatait:

a) a 60. §-ban felsorolt szolgáltatásokban való részvétel [itt a c) pont az országos dokumentum-ellátási rendszer működtetésével függ össze], b) a könyvtári dokumentumok vásárlása, ...d) a könyvtárközi dokumentum-ellátás postaköltsége, e) a könyvtári rendszer működtetése céljából a könyvtár alapfeladatain túl végzett tevékenységek, ...h) a könyvtári-informatikai hálózat fenntartása és fejlesztése, valamint a dokumentumok elektronikus tartalmi feltárása és digitálizálása.

A (2) bekezdés szerint az a) és a b) pontokban felsorolt feladatokra csak a nyilvános könyvtárak jegyzékében szereplő könyvtárak adhatják be pályázatukat, nyilván ez a tény is szerepet játszott abban, hogy sok nem nyilvános könyvtár kérte nyilvánossá minősítését. Ugyanakkor a d), az e) és a h) pontban jelzett, a központi katalógusok továbbfejlesztéséhez és a könyvtárközi dokumentumellátáshoz egyaránt kapcsolódó feladatok megvalósítása céljából nem nyilvános könyvtárak is folyamodhatnak támogatáshoz.

Mindez indokolttá és lehetővé teszi, hogy a hálózati katalógust nem építő, de fontos, olykor az országban unikális külföldi gyarapodással rendelkező könyvtárak kapjanak nagyobb szerepet az országos dokumentumellátásnak mind a lelőhely-nyilvántartásra vonatkozó részében, mind pedig magában a dokumentumszolgáltatásban. Ennek persze feltétele, hogy értékes új külföldi gyarapodásuk a könyvek eddigi cédulás központi katalógusánál gyorsabban, több szempontból visszakereshető módon legyenek elérhetők az igénylő könyvtárak és az olvasók számára. Olyan sajátos, egyedi értékeket hordozó könyvtárak vannak köztük, mint – csak megemlítve – tizenkét akadémiai kutatóintézet könyvtára, kilenc további kutatóintézeti könyvtár, nyolc múzeumi és levéltári könyvtár, számos budapesti és vidéki kórházi és orvosi könyvtár, több egyházi könyvtár, továbbá kilenc főiskolai és egy nem állami egyetemi könyvtár. Közülük az átlagosnál is többen vállalták a nyilvános könyvtári kötelezettségeket. De meg kell említeni a hat jelentő városi könyv-

tárat is a szolgáltatni kész könyvtárak sorában. Ők a törvény erejénél fogva nyilvános könyvtárak lévén talán számot tartanának arra, hogy a megyei könyvtárak mellett – ha nem is mindegyikük – kapjanak szolgáltató könyvtári státuszt.

A nem nyilvános könyvtárak fejlesztésének igénye helyet kapott a minisztérium Könyvtári Osztályának vezetője, Skaliczki Judit által összefoglalt stratégiai célok között. A dokumentum az év elejétől hálózaton volt elérhető, most pedig a TMT legutóbbi, 2003. évi 9–10. számában olvashattuk. Idézem a tárgyunkra vonatkozó részeket az információhoz és dokumentumokhoz való hozzáférés biztosításának növelése érdekében megfogalmazott stratégiai cél feladataiból:

„Tovább kell fejleszteni a könyvtárak és a közgyűjtemények nagyterületi hálózati kapcsolatainak infrastruktúráját... azokban a nem nyilvános könyvtárakban (múzeumi, egyházi, főiskolai, akadémiai kutatóintézeti), amelyek – nemzeti vagy egyetemes kulturális örökség szempontjából – jelentős állománnyal rendelkeznek.” Feladat továbbá az ilyen „jelentős állománnyal rendelkező nem nyilvános könyvtárak fejlesztése az ODR szolgáltatás színvonalának emelése érdekében”. A stratégiai cél megvalósítása érdekében a létrejövő „országos közös katalógusnak egységesen kell tartalmaznia a jelenlegi közös katalogizálási lehetőségeket (MOKKA, ODR, OSZK–LibriVision, VOCAL stb.)”

Talán nem kérek túl sokat, ha mindezek után javaslom a következőket:

A csak címűlapon jelentő nem ODR könyvtárak külföldi gyarapodásai – nyilvános voltuktól függetlenül – kerüljenek be a MOKKA mint a közeli jövőben az ODR funkcióit is felvállaló szolgáltatás adatbázisába. A tőlük várható évi 3–5 ezer bejelentés egy része a hálózati katalógust építő könyvtárak bejelentése révén már szerepel az adatbázisban, ilyenkor csak a többlet leőhelyet kell rögzíteni. Javaslataink szerint az OSZK munkatársainak előkészítő és adatbeviteli tevékenysége révén a 2000-es megjelenési évvel kezdődően kerülnének be a rekordok vagy a leőhelyek az adatbázisba. A korábbi években megjelent könyvek még nem beküldött vagy az előkatalógusban várakozó címűlapi a meglévő címűlakatalógusba kerülnek, amely – bármennyire is korszerűtlennek tűnik, és a könyvtárak megszűnése, átalakulása, az állományból kikerült könyvekről szóló jelentések elmulasztása miatt vagy éppen a nem mindig megbízható címűleírások következtében nem nyújt hiánytalan tájékoztatást – pótolhatatlan eszköz mindaddig, amíg valamennyi külföldi könyvvel rendelkező könyvtár nem készíti el retrospektív katalógusát, erre pedig, bizonyos vagyok benne, nincs kilátás. A néhány év visszamenőleges adatbevitelle kezdetben jelentős többletmunkát igényel, míg később, a restancia felszámolása után az éves mennyiség elfogadható mértékű ráfordítással bevihető még akkor is, ha a munka eredménye – beküldött jelentéseik hasznosítása – láttán a korábban az adatközléstől visszahúzódozó nem ODR-könyvtárak újra elkezdik rendszeresen küldeni címűlapiikat. A munka megszervezéséről és a gépi lebonyolításról a következőkben Kürti Lászlóné, majd a fogadó MOKKA részéről Bakonyi Géza előadása hangzik el.

A törvény, az előbbieken láttuk, lehetővé teszi, hogy nem nyilvános könyvtárak is részesüljenek a NKÖM forrásaiból a könyvtárközi dokumentumellátás postaköltségének fedezése, a könyvtár alapfeladatain túl a könyvtári rendszer érdekében végzett tevékenységük támogatása, továbbá a könyvtári–informatikai hálózat fenntartása és fejlesztése érdekében. Nos, a jelentő könyvtárak címűlaanyagával kapcsolatos munkák: az anyag gépi feldolgozása, az adatbázis többletlehe-

tőségeinek kellő szintű hasznosítása, majd a dokumentumok iránt várhatóan megnövekedő igény postai többletköltsége éppen ezeknek a céloknak a megvalósításával függnek össze, így támogatandónak tarthatjuk őket. Az ODR-könyvtárak is profitálnának a kibővült szolgáltatói kör révén, hiszen több könyvtár között oszlana meg a szolgáltatási kötelezettség még akkor is, ha a teher meghatározó részét továbbra is a legnagyobb egyetemi és országos szakkönyvtárak hordoznák.

Előadásom elején feltettem a kérdést, miért elsőként esik szó a könyvek központi katalógusáról a könyvtárközi ellátás tárgyalásakor. Nos, ha az előzőekben joggal fontosnak tartott, hálózati katalógust nem építő könyvtárak külföldi gyarapodása a javasolt módon helyet kap az országos lelőhelyjegyzék hamarosan megvalósuló adatbázisában, és a többletlehetőségeket az igénylők ki tudják használni, érezhetően nőni fog az országos dokumentum-ellátási rendszer keretében elérhető dokumentumok száma, egyúttal csökkenhet az egy könyvtárra eső könyvtárközi igénybevételek mennyisége. Ha a rendszer hatékonysága ennek megfelelően megnő, a munkába fektetendő – kétségekívül jelentős – szervezői és adatbeviteli munka meghozza a gyümölcsét. Bízom benne, hogy a munkában részes könyvtárak, illetve a NKÖM és az OSZK illetékes vezetői, munkatársai is így látják ezt, és az ügy érdemének megfelelően támogatják javaslatunkat.

Ottovay László

Fejtő Ferenc Könyvtár Fehérvárcsurgón

A fehérvárcsurgói Károlyi-kastélyban október 9-én avatták fel azt az önálló könyvtárat (teljes nevén: Károlyi József Alapítvány Fejtő Ferenc Könyvtár Európai Dokumentációs Központ), amelyet Fejtő Ferencnek a Károlyi József Alapítvány részére ajándékozott dokumentumaiból hoztak létre. Az ünnepségen Károlyi György, az alapítvány elnöke elmondta: különös megtiszteltetés számukra, hogy a Fejtő-gyűjteményt megkapták, mert az jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy a kastély Nemzetközi Kulturális Találkozó Központtá váljon, illetve azok hálózatának tagja lehessen. Dominique de Comles de Nayvers, Franciaország magyarországi nagykövete hangsúlyozta, hogy a könyvtár a magyar-francia kapcsolatok újabb jelképe, s hogy Fejtő Ferenc azok közé tartozik, akik láthatták, hogy az elmúlt évtizedek történetében mennyi minden ellentmondás volt, ám ő több generációnak mondta el, hogyan lehetett volna másként. Az új könyvtár az Európai Unió szellemiségét tükrözi, annál is inkább, mert Magyarország rövidesen visszatér családjához, amely csonka volt nélküle, s így a két ország immár együttesen járulhat hozzá Európa megújulásához.

Fejtő Ferenc meghatottan szólt arról, milyen megtiszteltetés számára, hogy nevét adhatja egy könyvtárnak, amely majdnem hetven év munkájának a dokumentumait tartalmazza. Sajnos a magyarországi könyvtára az ostrom alatt elveszett Gáspár

Zoltánnal együtt, akinek a lakását odaadta. (Gáspár Zoltánt, aki József Attilával együtt szerkesztőtársa volt a *Szép Szónál*, 1944 decemberében a nyilasok lőtték le az említett lakás előtt.) Szólt arról, hogy Franciaországnak köszönheti, hogy tovább dolgozhatott mint *magyar író*, s hogy Franciaországban közölhetett olyan munkákat, amelyeket magyarul írt – pl. II. József császár rehabilitásáról, akinek uralkodása alatt jött létre az az értelmiségi réteg, amely aztán végigkísérte Magyarország történetét –, s hogy szabadon írhatott a népi demokráciák történetéről, a hajdan volt birodalmakról, miközben itthon hazaáruló imperialistának nevezték. Méltatta Károlyi György és Angelica grófné érdemeit a könyvtár kialakításában, megemlítve, hogy a grófné (aki – többek között – okleveles levéltáros is) olykor reggel 9 órától este 9 óráig leltározta az elvitelre kerülő anyagot. Elmondta, hogy adományá egyúttal szimbolikus tett is: igazságot kell szolgáltatni a magyar arisztokráciának, amely oly sokat tett a kultúra érdekében. Utalt arra, hogy a legitimista Károlyi József és Károlyi Mihály (az utóbbinak egy ideig munkatársa is volt) jó barátok maradtak, azaz a világnézeteken felül is lehet egyetértést találni. A *Szép Szónak* is ez volt a célja, ezért adtak helyet az 1930-as évek közepétől a román, a cseh, a lengyel költőknek a folyóiratban. Végezetül szólt arról, hogy 1939-ben Bretagne-ban – idegeneket keresve – csendőrkök igazoltatták. Kiderült: idegenek nincsenek, csak magyarországi franciák vannak. Majd így fejezte be: „Ez a kettős identitás volt életem vezéreszméje.”

A könyvtár egyébként a kastély felújított épületszárnyának két tágas termében nyert elhelyezést, s ezekhez kapcsolódik még egy olvasóterem. A gyűjtemény több mint 6000, elsősorban francia, magyar, angol, olasz és német nyelvű könyvet tartalmaz, ám folyamatosan kiegészül a Fejtő Ferenctől érkező újabb adományokkal. A szabadpoliccon elhelyezett könyvek az adományozó szerint megkívánt szakrendben kerültek elhelyezésre:

- filozófia és nyelvészet;
- vallási doktrínák, különösen a zsidó vallás, a shoah, valamint a zsidó közösségek élete a közép-európai országokban a kommunizmus idején;
- politikai doktrínák, könyvek gyűjteménye a szocializmusról, a kommunizmusról (főleg a leninizmusról és a trockizmusról), a szociáldemokráciáról stb.;
- Európa története a 18. századtól, különös tekintettel Közép-Európára: számottevő gyűjtemény Magyarországról, Ausztriáról (a Jacques Droz Gyűjtemény kiegészítésének köszönhetően), Németországról (a párizsi BILD adományának köszönhetően) és Franciaországról;
- a legfontosabb európai államok politikai története és a totalitárius politikai rendszerek, a totalitárius rendszerű államok ellenzéke, a keleti országokban és Szovjetunióban betiltott művek,
- az emberi jogok kérdései és a náci, sztálini, kínai internáló táborok;
- szociológia;
- Kína és a kínai–szovjet kapcsolatok.

A könyvtárban található még a feldolgozás alatt álló lapkivágat-gyűjtemény, mely a Fejtő Ferenc által kutatott témákhoz kapcsolódik, s nagyon jól egészíti ki a könyvgyűjteményt. A lapkivágatok 1945-ig, néha a háború előtti évekig tekintenek vissza, és a jelentősebb nyugati és magyarországi lapokból származnak, sok esetben jegyzetekkel vannak ellátva, egyébként tematikusan (a témák követik a könyvek

szakrendjét), egy-egy témán belül pedig időrendben vannak elrendezve. A lapkivágatokat tartalmazó dossziékban számos kivonat, konferenciákon, tudományos tanácskozáson készült jegyzet, hírügynökségi (AFP, Szabad Európa Rádió stb.) jelentés is található. (Ennek kapcsán ismételten érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy Fehérvárcsurgótól mintegy húsz km-re, a Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtárban található Supka Géza író, régész, szerkesztő, politikus több mint 100 000 lapkivágatot tartalmazó hagyatéka, amelyet az örökös, dr. Supka Magdolna korábban a könyvtárnak adományozott. A lapkivágatok tematikus elrendezése (pl. Kisebbség, Palesztina, Zsidókérdés stb.) sokban hasonlít a Fejtő Könyvtárban látottakhoz, s bizonyára jól kiegészíti azt, mert elsősorban a két világháború között megjelent cikkeket tartalmazza.)

Az olvasóteremben található a több mint 350-féle, francia, angol, olasz és magyar nyelvű, elsősorban társadalomtudományi folyóirat, betűrendben. (Az egyes évfolyamok kiegészítését folyamatosan végzik.)

Mindemellett az alapítvány őrzi még Kolnai Aurél (1900–1973), Londonban elhunyt filozófus, közíró archívumát is, valamint létre kívánnak hozni egy különgyűjteményt Fejtő Ferenc műveiből, amely tartalmazza még jegyzeteit, kézirateit, cikkeit, a műveiről megjelent kommentárokat, kritikákat, valamint szakmai és magánlevelezését. (Ezek kutatása azonban csak egy tudományos bizottság előzetes engedélyének megszerzése után válik majd lehetségessé.)

Láthatjuk, a hazai nyilvános könyvtárak rendszere egy, a maga nemében egyedülálló közgyűjteménnyel gyarapodott, amelyet az alapítvány vezetői önként vállalt, nagy ügyszeretettel és kiváló szakmai hozzáértéssel alakítottak ki, s amely minden bizonnyal egyaránt érdeklődésre tarthat számot a határon túli és magyarországi kutatók, de akár a kastély turistaként meglátogatók körében is. Annál is inkább, mert a könyvtár hétfőtől péntekig 9 és 17 óra között tart nyitva (hét végén megbeszélés szerint fogadja a látogatókat), a kutatók részére pedig vendégszobát is biztosít. (Elérhetőség: telefon: 22/578-080; fax: 22/426-003; e-mail: *karolyi-kastely@axelero.hu*)

Arató Antal

A gyermekkönyvtár szerepe az olvasóvá nevelésben és az információközvetítésben

(Utazás a nyilvánartás körül...)

Az 1990-es években a gyermekkönyvtárak – tevékenységüket tekintve – szerepváltásra kényszerültek. Ennek okai a következőkben foglalhatók össze röviden:

- 1978-ban új tantervet vezettek be Magyarországon, amely – első ízben – tartalmazta a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátítását, és ez természetesen elvárásokat jelentett az iskolai könyvtárakkal szemben. Ennek eredményeképpen az 1980-as években az iskolai könyvtárak kezdtek megerősödni, s egyre inkább arra törekedtek, hogy megfeleljenek a kihívásnak.
- A NAT 1995-ös bevezetése további feladatokat rótt az iskolai könyvtárakra, s ebből következően egyre kisebb szerepet kaptak az oktatás folyamatában a gyermekkönyvtárak.
- Az iskolai könyvtári munkában bekövetkezett változások hatással voltak a gyermekkönyvtárak tevékenységére is, itthon és külföldön egyaránt.
- A gyermekkönyvtári feladatokból kihátrált a könyv- és könyvtárhasználatra nevelés, ehelyett más foglalkozásformákkal, a szabadidős tevékenység értelmes megszervezésével kell lekötöni a gyerekeket. (Ugyanakkor egyre gyakoribbá vált az a nézet, hogy a gyerekek mind kevesebb a szabad ideje, amelyre a könyvtár számíthat.)
- A gyerekek, így a gyermekolvasók száma egyre csökkent és csökken: az olvasás nem tartozik a korosztály kedvenc elfoglaltságai közé. Ez a tény is arra hívja fel a gyermekkönyvtárak figyelmét, hogy más módon kell közelíteni a gyermekolvasókhoz, más módszerekkel kell motiválni őket az olvasásra, mint néhány esztendővel ezelőtt.
- Mindeközben a gyermekkönyvtár nyitott a felnőtt könyvtár felé, ami elsősorban a gyermekkönyvtárat használók korhatárának csökkenésével jár, és szükségessé teszi annak átgondolását, meg kell-e tartani a gyermekkönyvtárban az ún. „Válogatás a felnőttek irodalmából” állománytettet, nem vesztí-e ez szerepét.
- Megjelentek a gyermekkönyvtárban is a nem hagyományos dokumentumok, ezek alkalmazására, használatára is meg kell tanítani a gyerekeket.
- Mint már az előbb is kifejtettük, nagy szerepet kell, hogy kapjon az olvasóval való egyéni foglalkozás, amelynek célja elsősorban nem a könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátítása, hanem az egyéni, szabadidős olvasmányélmény megszerzése.
- A média megjelenése magával hozta, hogy a könyvtárpedagógiát felváltja a szélesebb alapokon nyugvó média-pedagógia: az új dokumentumok és esz-

közök terjedésével megváltozik, illetve kiszélesedik a könyvtár pedagógiai tevékenysége, ugyanakkor az olvasás közvetítése mellett a médiapedagógia foglalkozik a nem hagyományos dokumentumok közvetítésével, azok hatással.

Ezen tényezőket figyelembe véve nem elég csak arról beszélni, hogy az olvasási technika, a szövegértés nem megfelelő szintje befolyásolja az olvasási kedvet, s az sem magyarázat, hogy a vizuális információ előretört, s maholnap egyre inkább átveszi az olvasás szerepét, bár ez meglehetősen nagy hátrányokkal jár. Ezért kell még jobban felhívni a könyvtárosok figyelmét arra, hogy oda kell figyelni a gyermekolvasókra, akik – úgy tűnik – egyre több törődést igényelnek, több egyéni foglalkozást, olvasmányélményeik figyelemmel kísérését, vagy egyszerűen csak azt, hogy a gyermekkönyvtáros odafigyeljen rájuk.

Ugyanakkor az elmúlt időszakban olyan változások is történtek a gyermekkönyvtári munkában, amelyek közül nem mindegyik járult hozzá eredményesen a gyerekek olvasóvá neveléséhez. Ilyen a változás a gyermekek könyvtári ellátásában, hogy a közkönyvtárak igyekeznek összevonni egy-egy nyilvántartási pontba az olvasók nyilvántartását, megnehezítve ezzel a gyermek és a gyermekkönyvtáros személyes találkozását, a kapcsolatfelvételt, a későbbi kapcsolattartást.

A közelmúltban átalakított, megnagyobbított, illetve újonnan épült könyvtárak egy részében (Miskolc, Veszprém, Szombathely, Kaposvár) – talán az adminisztratív tevékenység racionalizálása ürügyén – az olvasói és kölcsönzési nyilvántartást összevonták, s azóta egy helyen történik a gyerekek és felnőttek kiszolgálása, függetlenül attól, hogy a könyvtár mely részlegeit kívánja igénybe venni az olvasó. Látszólag „humánus” intézkedés ez, mely – úgymond – „megkönnyíti” a gyermekkönyvtárosok tevékenységét, „időt hagyva” nekik az olvasóval való kapcsolatteremtésre, egyéni foglalkozásra.

Ez azonban sajnos nem ilyen egyszerű! Ezen körülmények között ugyanis a gyermekkönyvtárosoknak kevesebb lehetőségük van kapcsolatba kerülni az olvasókkal, hisz az a láncszem esett ki a tevékenység folyamatából, amely garantálta, hogy minden gyermekkel egyformán találkozik, egyaránt kapcsolatba kerül a könyvtáros. A nyilvántartás folyamatában van lehetőség ugyanis szót váltani a gyerekekkel olvasmányaikról, problémáikról, s ez ad alkalmat arra is, hogy esetleges gondjaikról beszámoljanak a könyvtárosnak. E lépés kimaradása a gyermekkönyvtáros tevékenységéből azt hozza magával, hogy a könyvtáros és a gyerek akár szót sem vált egy-egy esetben egymással a könyvtárlátogatás során, mert nem biztos, hogy a gyermek megteszi a lépést a könyvtáros felé, ő pedig esetleg „nem akar beavatkozni” a gyerek tevékenységébe. Ez azt is jelentheti, hogy hosszú ideig „eljárnak egymás mellett”, s ez nem igazán segíti a gyereket a könyvtárban való eligazodásban, sem az olvasmányélmények megbeszélésében. Erre persze lehet az a válasz, hogy a gyerek szóljon, ha segítségre van szüksége. És ha nem szól? Előfordulhat az is, hogy a könyvtáros könnyen talál magának más feladatot, s rossz néven veszi, ha „a gyermek kérdezősködéssel zavarja meg más irányú munkájában.” Ennek csak az a szépséghibája, hogy pontosan azokkal nem foglalkozik, akik miatt ott van...

Nem véletlen, hogy ilyen élesen vetődik fel ez a probléma, hisz a gyermekolvasókat elég nehéz alkalmanként megszólítani a könyvtárban. A beiratkozás során

kellene, hogy történjék az első találkozás, mely lehetőséget adna a leendő olvasó megismerésére, körülményeinek áttekintésére. Ez nem valamiféle túlzott kíváncsiszkodás, mert igenis szükséges, hogy az olvasóról megfelelő kép alakuljon ki bennünk, hisz csak így képzelhető el, hogy megfelelően tudjuk segíteni mindenkori tevékenységében.

Mert a gyermekkel való kapcsolatteremtés nélkül a lényegét veszíti el a gyermekkönyvtáros munkája, így ugyanis megkérdőjeleződik az olvasókkal való egyéni foglalkozás, az olvasmányokról folytatott jóízű beszélgetés. A csoportos foglalkozás is személytelenebbé válik, hisz nincs mögötte az egyes gyerekek személyes ismerete. Pedig egyre több feladat hárul napjainkban a gyermekkönyvtárra, ezeket a következőkben lehetne összegezni:

- Egyre erőteljesebben jelentkezik az igény az óvodások és kisiskolások könyvtári ellátására, ezt elsősorban a gyermekkönyvtár képes segíteni.
- Rohanó világunkban egyre inkább nő a személyes kapcsolatok szerepe. A gyermekolvasók részéről is megfigyelhető, hogy elvárják a könyvtárostól a személyre szabott foglalkozást.
- Az 1993-as oktatási törvény és annak módosításai egyértelműen az iskolai könyvtárakat hatalmazták fel arra, hogy könyv- és könyvtárhasználati órákat tartsanak.
Ennek „eredményeképpen” visszaszorult a gyermekkönyvtárakban ez az oktatási forma, bár a gyerekek örülnének a csoportos foglalkozásoknak. Ezt nem kellene figyelmen kívül hagyni.
- Úgy véljük, a gyerekkönyvtáraknak is át kellene tekinteniük, hogy az aktuális tantervekből adódóan hogyan segíthetik az oktatást.
- Folyamatos feladat kell, hogy legyen az olvasás motiválása és az ebből adódó olvasáspedagógiai feladatok.
- Helyet és szerepet kell, hogy kapjon a gyermekkönyvtárban a nem hagyományos dokumentumok alkalmazása az egyéni és csoportos tevékenység során egyaránt.
- És végül, de nem utolsósorban: nagyon nehéz kimondani, hogy az utóbbi néhány évben egyre több szociális feladat vár a gyermekkönyvtárakra. Itt nemcsak a tanulással kapcsolatos segítségnyújtásra gondolunk, hanem – elsősorban a nyári és téli szünetben – megnő azoknak a gyermekeknek a száma, akik csak a könyvtárban tudják eltölteni idejüket. Számukra egyre fontosabb, hogy érdeklődésüknek megfelelő foglalkozásokkal, tevékenységgel tegye élvezhetővé a könyvtár a szünidőt.

Kovács Mária